

‘BOURDİEU’, SERMAYE ve SINIF: ‘AKADEMİSYENLERİMİZİ TANIYORUZ’ KÖŞESİNİN DOKTORLARI İLE NİTEL BİR ÇALIŞMA

Olgu Nur Dereci

Giriş

Son yıllarda Pierre Bourdieu’nün çalışmaları eğitim ve sosyal sınıf odaklı sosyolojik çalışmaların merkezine yerleşmiş görünmektedir. Pierre Bourdieu’nün sınıfa bakış çerçevesi kendi türettiği kavramlar olan, Habitus, alan, kültürel sermaye gibi kavramları etrafında örülüdür. Sınıf tartışmalarında ise Weber’i ve Marx’ı eleştirel yanılla oldukça önemli bir yere konumlanmıştır (McDonald, 2014).

Marksist anlayışı temel olarak benimser görünen Bourdieu, sınıfsal eylemleri, her tür ekonomik ve toplumsal koşullanmadan bağımsız bir aktörün bilinçli tercihi üzerine kurulmasına karşı çıkar. Çünkü ona göre, bu dar “rasyonalite anlayışı”, eyleyiciler (failler) adını verdiği, sınıf aktörlerinin kolektif tarihlerini yok sayar. Oysa eyleyicilerde bulunan tercih yapıları, bu tarihler aracılığıyla, onları üreten ve onların da yeniden üretme eğilimi gösterdikleri nesnel yapılarla karmaşık bir zamansal diyalektik içinde oluşmuştur. Ona göre, aynı anlama gelmek üzere; davranış biçimleri evrenini, mekanik tepkiye ya da isteğe bağlı eyleme indirgemek doğru değildir. Sonuçta, en bireysel eylemde bile belirli sınıfsal davranış, eğilim, tutum kalıplarının izleri bulunur. Olaylara, davranışlara verilen tepkiler, bireylerin anlık verdikleri karşılıkların ötesinde onların bireysel tarihleri ile yüklü eylemler olarak anlaşılmalıdır. Bourdieu, kültürün yeniden üretilmesi, tüketim, devlet analizi, bürokrasi ve devlet iktidarının yeniden üretilmesinde eğitim ve bürokrasinin rolü üzerine çalışmaları Marksist teoriye güçlü katkılar sağlar. Ona göre Marx, sınıf kategorilerini kağıt üzerinde tanımlar sonrasında ise sosyal değişimin aktörleri olarak politik bir gerçeklik kazandıklarını öne sürer.

Bourdieu, sınıf aktörlerinin eylemine yönelik kaba determinist yaklaşım ile aşırı öznelci yaklaşımı eşit oranlarda eleştirmektedir. Ona göre, eylemi eyleyicisiz, mekanik bir tepki olarak gören nesnelcilik de, eylemi bilinçli bir niyetin kararlı bir şekilde yerine getirilmesi olarak tanımlayan öznelcilik de aynı oranda yanlış, eksik metodoloji ortaya koymaktadır.

Bourdieu’nün sosyal teorisinin merkezini eşitsizlik, kültür ve otorite arasında kurulan ilişki oluşturur. Kültür ise sınıf yapılarının yeniden üretim mekanizması olarak kabul edilir. Her ne kadar klasik anlamıyla para ve mülkiyet sahibi olmak olarak tanımlanabilen ekonomik sermayenin mutlak değer algısını genişletmeye çalışsa da teorisinde baskın olmaya devam

etmiştir. Sosyal sermaye ile Bourdieu, diğer tipte sermayelere ulaşma potansiyeline sahip bireyler arası formal ve informal ilişkileri kast etmektedir. Ayrıca, kültürel sermayeler arasında bir ayrıma gider: akademik diploma veya eğitimle ilgili ünvanlarla karakterli “kurumsal kültürel sermaye”, resim, kitap, müzik enstrümanı, müzikal ürünler gibi nesnelerle elde edilen “nesnel kültürel sermaye” ve son olarak “içselleştirilmiş kültürel sermaye” ki bu türde, kişinin yaşamı boyunca biriktirdiği eğilimleri ve yetenekleri onu bir sanat eserini beğenme ya da satın alma eylemine yönlendirir. Sembolik sermaye (sermaye olarak algılanmayan sermaye) ise her sermaye içerisinde görülebilecek, bireyin sahip olduğu toplumsal ağlar ile oluşan ve belli şartlarda ekonomiye dönüşen sermayedir (Bourdieu, 1986).

The Distinction kitabında, Marx ve Weber’in sınıf yaklaşımlarını Durkheim’in sınıflandırma girişimleriyle harmanlayarak bir sınıf teorisi geliştirir. Toplumsal uzayın haritasını çıkartarak hayat tarzları hiyerarşisinin sınıflar hiyerarşisinin yanlış tanınan yeniden aktarımı olduğunu gösterir. Her temel toplumsal konuma, yani burjuvazi, küçük burjuvazi ve halk kitlesine üç temel beğeni türüne karşılık gelen bir sınıfsal habitus karşılık gelir (Bourdieu, 1984).

The State Nobility (1996) kitabında, elit okulların (üniversitelerin), Fransa’nın sosyal hiyerarşisinde –ki o bunu ‘sosyal simya operasyonu’ olarak adlandırır- kritik rol oynadığını ortaya koyar. En tanınmış üniversitelere odaklanır ve dört tip tanımlar, her bir tip Fransa’nın asillik durumunun belirli fraksiyonları için belirli güç ve ayrıcalık sağlaması açısından birbirinden ayrılır: üst sınıf entelijensiya, endüstri yöneticileri, üst düzey politikacılar ve memurlar. Birlikte tüm bu kurumlar ülkenin asilliğini kutsamak için bir araya gelir (Kenway ve Koh, 2013).

Elit okullarının toplumsal hiyerarşiyi meşrulaştırma aracı olarak kilisenin yerini aldığı gelişmiş toplumlarda, yöneticiler kararları ve politikalarını meşrulaştırmak için sürekli olarak akla ve bilme başvururlar (Ceğin ve Göker, 2014).

Eğitimi, bir yeniden üretim alanı olarak yorumladığı ve diğer eserleriyle kıyaslandığında daha çok kendine dönük bir eser olarak görülebilecek Homo Academicus (1984) da aynı çizgide görülebilir. Bir ilişkisel alan olarak akademi, ona göre iktidar alanındaki genel mücadeleden tamamen bağımsız değildir. Genel siyasi ve ekonomik çatışmalar akademinin içinde var olan güç ilişkilerini de şekillendirmektedir. Bu alanın mensupları bir dizi eylem ve stratejinin uygulayıcıları konumundadır. Bourdieu bu çalışmasında profesörlerin akademi alanındaki konumlarını birtakım verileri yorumlayarak açıklamıştır:

1. Profesörün habitusunu belirleyen faktörler (ekonomik kaynaklar, miras vs.)

2. Eğitim sermayesi
3. Akademik iktidar sermayesi
4. Bilimsel iktidar sermayesi
5. Bilimsel prestij sermayesi
6. Entelektüel olarak tanınmaktan edinilen sermaye
7. Siyasi ve ekonomik iktidar sermayesi
8. Genel siyasi yatkınlıklar (sendika üyeliği vb.)

Bourdieu, toplumsal hiyerarşi ve kültürel hiyerarşiyi akademinin örgütlenmesinin temeli olan ilkeler olarak açıklar. Toplumsal sermaye, ekonomik ve siyasi sermayeyi işaret ederken; kültürel sermaye, bilimsel ve entelektüel birikimle ilişkilendirilir (Göker, 2010).

Bu kültürel sermaye birikimi, kültürel aktarım yoluyla ailenin rolüne ek olarak, değerler aşıl原因, değerler yükleyen okullar yoluyla da meşru bir kültürel eğilim formu oluşturmaya katkı sağlamaktadır. Bourdieu'ye (1984) göre, hiçbir şey bir bireyin mensup olduğu toplumsal sınıfı, onun müzik zevki kadar iyi açıklayamaz. Yine habitus kavramındaki gibi, kişinin profesyonel sınıf aidiyetini ve bu ilişkiler ağındaki davranış şekillerini algılayışı, onun içselleştirdiği normlar, kurallar, kodlar ve eğilimler ile kurulmuştur. Bireyin habitusunun gelişim tarihi, bireyin üyesi olduğu grup ya da sınıfın da kolektif tarihidir. Sınıf habitusu kavramı ve ilişkisel uyarlamaları, bu nedenle, farklı meslek sınıflarının bireyler tarafından farklı düzeylerde konumlandırılmasını açıklamaya yardımcı olabilir.

Modern dünyada, meslekler, hem maddi hem de sosyal çevrenin geniş alanındaki yönetsel belirsizliğe bir ilkesel çerçeve yaratmaktadır. Giddens'a göre mesleki uzmanlığa yöneltmiş güven, risk toplumu bağlamında modern toplumların esansiyel bir bileşeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Beck, toplumda risklere ve belirsizliklere karşı farkındalığın arttığı durumların uzmanlara olan güvenin azalmasıyla eş zamanlı olduğunu savunmuştur. Yine Beck'e göre tıp mesleği, diğer mesleklerle kıyaslandığında böylesi bir eleştirel toplumsal denetlemeden büyük ölçüde sıyrılmayı başarmıştır. Beck'in tıp pratiğinin 'dâhili karar verme gücü' olarak anlattığı şey, var olan sosyal gerçeklerin yerine yenilerinin yaratılmasını sağlayarak harici kaynaklardan yöneltelen eleştirileri yıkmasının mümkün olmasıdır. Tıp

mesleği bu noktada ‘tekelleştirdiği eylem alanındaki bilişsel gelişimi’ kontrol altına almak için eğitim ve pratiği birbirine bağlayan bir bilim olarak görülmektedir (McDonald, 2014).

Toplumda tıp alanının uzmanları olan doktorlar, belirli onurlu özelliklere sahip kimseler olarak algılanır. Weber’in statü kavramı düşünüldüğünde, doktorların bulunduğu statü grubunun onurlu yaradılışa sahip olduğu söylenebilir. Ancak Bourdieu, statü ve sınıfı ayrı kategoriler olarak ele almayıp tersine iç içe geçmiş kavramlar olarak değerlendirir. Bu yaklaşım da hangi değer yargılarının doktorların (yalnızca teknik uzmanlık sahiplerine karşı yorumlandığında) onurlu kişiler olarak algılanmasıyla ilişkili olduğunu sordurmaktadır.

McDonald’ın (2014) çalışmasında İngiltere’de olduğunu belirttiği gibi, Türkiye’de de, tıp mesleği (doktorlar), televizyon programlarının onları yansıttığı şekliyle algılanmaktadır. Yüz yüze hasta-doktor karşılaşması sağlık hizmeti sunumu memnuniyet araştırmaları için temel noktayı teşkil eder ve Giddens’in belirttiği gibi bir bireyin doktoru ile ilgili yaşadığı kötü deneyim onun bir uzmanlık alanı olarak tıp mesleğine olan güvenini azaltır. Yüz yüze iletişimde dahi deneyimlenen şey bir ikincil sosyalizasyondur (Pfau ve Mullen, 1995). Bireyin algısı, doktorun bir uzmanlaşmış meslek sahibi kişinin televizyon gibi bir kitle iletişim aracının çizdiği haliyle elit sınıf görüntüsüdür. Bu aracılı gösterim, rutinleşmiş, karikatürize edilmiş bir etkileşim ortaya çıkarmış ve yüz yüze etkileşimin etkisini geçersiz kılmıştır (McDonald, 2009).

Bu çalışmada, Türkiye’de, ‘sağlık profesyonelleri için’ üst başlığıyla yayın yapan, hem sağlık alanında meslek sahibi olan kişilerce hem de toplumun diğer kesimleri tarafından sık ziyaret edilen bir internet sitesinde çoğunlukla tıp akademisyenleri ile yapılmış röportajlar incelenmiştir. Hayali, dramatikleştirilmiş doktor imajı yerine bu kişilerin kendi yaşamları ve meslekleri hakkındaki sorulara verdikleri cevaplardan yararlanılmıştır.

Amaçlar

Bu çalışma aşağıdaki sorulara cevap bulmayı amaçlamaktadır:

- Katılımcıların mesleki habituslarını (tıbbi/medikal) açıklamada dikkat çeken ortak noktalar nelerdir?
- Katılımcıların kültürel sermayelerinin, Bourdieu’nun kategorilendirdiği haliyle - kurumsal, nesnel, içselleştirilmiş kültürel sermayeler- benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir?

- Kendi beyanları olan kronolojik kısa özgeçmişleri ile sonraki sorulara (meslek, akademisyenlik ve iş dışı yaşamları ile ilgili) verilen cevaplar arasında nedensellik kurmak mümkün müdür?

Yöntem

Bu çalışma, MediMagazin adlı internet sitesinde 22 Ocak 2006-15 Aralık 2014 yılları arasında yayınlanmış olan, doktor akademisyenler ile yapılmış röportajları kaynak olarak almaktadır. Her hafta ‘Akademisyenlerimizi Tanıyoruz’ başlığı ile yayınlanan bu bölümde konuklar uzmanlık alanındaki başarılarıyla tanınmış doktorlar (Aralarında az sayıda diş hekimi, veteriner vb. kökenli sağlık akademisyenleri de bulunmaktadır.) olup hemen hemen tamamı üniversite hastaneleri veya eğitim ve araştırma hastanelerinde bölüm başkanı, klinik şefi, başhekim vb. yönetici pozisyonlarında bulunmaktadır veya kariyerlerinin bir bölümünde bulunmuşlardır. Konuklarla yarı yapılandırılmış bir görüşme gerçekleştirilmiş olup şu sorular yöneltmiştir:

1. Özgeçmişinizi anlatır mısınız?
2. Branşınızda kendinize örnek aldığınız birisi var mı?
3. Başınızdan geçen mesleğinizle ilgili en ilginç anı nedir?
4. Türkiye’deki sağlık ortamını nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Tıp mesleğini seçme sebebiniz nedir, seçtiğiniz için mutlu musunuz?
6. Sizce işinizin en zor tarafı nedir?
7. Bir akademisyen nasıl olmalı, nasıl tanımlarsınız?
8. Yurtdışında aynı işi yapmak ister miydiniz, neden?
9. Kendi sağlığınıza yeterli özeni gösteriyor musunuz?
10. Hiç keşke dediniz mi, pişmanlıklarınız oldu mu?
11. Yurt içi ve yurt dışı dergilerde yayınlanmış kaç yayınınız var?
12. Çalıştığınız kurumla ilgili bilimsel ve akademik değerlendirmeniz nedir?
13. Eğitim verdiğiniz klinikteki kişilerle ilişkileriniz nasıl, onlar sizi nasıl tanırlar?
14. Mesleğinizde hedeflediğiniz yere ulaşabildiniz mi?
15. Tıp dışında uğraşlarınız, hobileriniz var mı?
16. Ailenize yeterince zaman ayırabiliyor musunuz?

Bu çalışma kapsamında sekiz akademisyen doktorla yapılmış röportaj metinleri söz konusu internet sitesinin ‘Akademisyenlerimiz’ bölümünden tarihsel sıralamaya göre seçildi. Sekiz doktorun üçü kadın, dördü erkek olup tamamı ‘Profesör Doktor’ ünvanına sahipti. Yazılı halde bulunan veriler ayrıntılı olarak incelendi. Bu kişilerin mesleki (tıp ile ilişkili/medikal) habitusları (McDonald, 2009), kültürel sermayeleri ve sınıf kökenli habituslarını, yaşam tarzını işaret eden sorulara yanıtları doğrultusunda yorumlamak için Bourdieu’nün kavramsal çerçevesinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Mesleki Tıbbi Habitus

Doktorlarla yapılmış olan röportaj notları doktorluk mesleğinin sosyalizasyonuna dair derinlemesine bir bakış sunmaktadır. Aynı zamanda doktorluk habitusunun gelişimine ve sosyal dünya ile ilişkilerin kurulmasında rol alan içselleştirilmiş normlar, kurallar, eğilimler, kodlar toplamına ışık tutmaktadır.

İki doktor, tıp fakültesine üniversite eğitimlerine farklı fakültelerde bir süre devam ettikten sonra girmişlerdir. Kimya okumuş olan Koç, doktor olan ağabeyinin teşviki ile tıp okumaya karar verdiğini ve çok sevdiğini anlatmaktadır. Gürer ise ilk iki girişinde Ziraat ve Hukuk Fakültelerini kazandığını ancak ideali Tıp olduğu için üçüncü kez denediğini belirtmektedir.

Mesleğin zorluğu, görüşmecinin mesleğin en zor tarafını sorması ile bir ön kabul olarak göze çarpmaktadır. Doktorların tamamı da mesleğin bu yöndeki sosyalizasyonunu cevapları ile onaylamış görünmektedir. Örneğin; Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon profesörü olan Gökçe, en zor olanın ‘sürekli ulaşılabilir olma gerekliliği’ olduğunu belirtirken diğer doktorlar ‘çok çalışmak gerekliliği’ne vurgu yapmışlardır. Bir diğer öne çıkan tema ise ‘öğrencilere, asistanlara örnek olma gerekliliği’dir. Mesleğin oldukça zor ancak yüce bir uğraş olduğuna dair bir açıklamayı, mesleğin en zor yanını anlatırken Kadın Hastalıkları ve Doğum profesörü Güner’de görmekteyiz: ‘Çaresizlikler içinde kaldığımız durumdur. Tedavi edemeyeceğiniz durumdaki hasta karşısında eliniz kolunuz bağlı kaldığı zaman onun üzüntüsü, ailenin üzüntüsü, bir şeyler yapamamanın verdiği üzüntüdür.’

İlginç anılarından bahsederken sıklıkla eğlenceli anılar seçilmiştir. Güner ise mesleğin ilk yıllarında karşılaştığı bir hastasını anlatmaktadır: *“Anadolu’da çok güç koşullarda çalıştık. Anestezi teknisyenimiz, anestezi uzmanı, patoloji uzmanı yoktu. Askerliğimi Ağrı’da yaptım. Ağrı’da 500 bin nüfusa bakan tek kadın doğum hekimi olarak çalıştım. Orada o koşullarda çok kötü hastalar gördüm. Bir hastam vardı. 12 gün önce doğum yapmış ama çocuğun plasentası düşmemişti. Bu hasta bana geldiğinde ölümcül durumdaydı ve daha elimizi süremeden vefat etti.”*

Akademisyen olarak tıp fakültesinde çalışmaya devam etmek kararında profesörlerin – özellikle Türkiye’de uzmanlaşma sınavlarının zorunlu olmadığı zamanlarda- mutlak karar verici rolü, tıbbi habitusunu bir diğer görünümü olarak karşımıza çıkarmaktadır. Hoca kabul ettiği takdirde bir uzman doktor akademisyenlik yolunda ilerlemeye hak kazanmış olacaktır. Dermatoloji profesörü Gürer de nasıl mutlu bir akademisyen olduğunu şöyle anlatmaktadır: *“Uzman olduktan sonra başasistan olarak devam etmek, hocamızın vereceği ‘kal’ talimatına bağlıydı. Uzman oldum ve Prof. Dr. A. Lütfi Tat hocamdan hiç ses çıkmıyor. 15-20 gün böyle devam etti. Bunun üzerine, Pazartesi günü Sağlık Bakanlığı’na müracaat etmeyi düşünüyordum. Cuma günü hocamız anjina pectoris geçirdi ve hastaneye yatırıldı. Akşam Lütfi hocayı ziyarete gittim. Hocam benden eşini eve bırakmamı rica etti. Giderken eşi hatırımlı sordu, “Ne yapıyorsun?” dedi. Ben de “Uzman oldum, ayrılacağım buradan” dedim. “Burada kalmayı düşünmüyor musun?” dedi. “Kalmayı çok istiyorum ama hocadan ses çıkmadı” dedim. Pazartesi günü Lütfi hoca, bana üniversitede kalmayı teklif etti. Bu, hayatımdaki mihenk noktası. Bu olmasaydı belki mutsuz bir uzman olarak Anadolu’da bir yerlerde yaşıyor olacaktım.”*

Yöneticilik rolü, doktor akademisyenlerin cevaplarında en çok tekrarlanan temalardan olup bilimsel kimlikle ilişkili algılanmaktadır. Eğitimci, araştırmacı, yönetici özellikleri iç içe geçmiş görünmektedir. Tıp fakültesini yönetmek, onur verici bir sorumluluktur ve Gürer, bölüm seçiminin ve üniversite değiştirmesinin koşullar gereği olduğunu belirtmiş ve eklemiştir: *‘Ama sonra bu fakültede iki dönem dekanlık yapmak gibi onurlu bir görevi yerine getirdim.’* Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları profesörü Hasanoğlu ise rektörlük yaptığı dönemde yaşadığı bir olayı, doktorluk ve yöneticilik kimliklerini ayrı tutarak şöyle anlatmıştır: *“Hekimlikle ilgili değil de idarecilikle ilgili bir anım var... Ben cekete hiç alışamadım. Senelerdir de beyaz önlük giymedim. Bir ağustos ayı çok sıcak, kravatım da gevşek, Türkan hanım da benim özel kalemimdir... İçeride yoruldum dışarı çıktım, Türkan hanım oturuyor. Bir bey geldi. Benim de kravatım gevşek öyle duruyorum. Türkan’a “Rektör beyle görüşmek istiyorum” dedi. Kız*

şaşırdı, ne diyeceğini bilemedi. Ben durduğum için meşguldür diyemiyor veya bir dakika sonra diyemiyor. Şaşırdı, ben de “buyurun beyefendi” dedim. Adam “Siz değil rektör bey” dedi. Ben de “mevcut bu” dedim. Ondan sonra tabii toparladı, “Hocam benim bildiğim rektör böyle kafası açık olur, göbekli olur” dedi. Yani kendini toparlamaya çalıştı.” Doktor olarak beyaz önlüklü olmamak açıklama gerektirmektedir, akademide sahip olunan ünvan yükseldikçe önlük giyme sıklığı azalmaktadır. Rektör olarak ceket giymemeyi doktor olarak bile önlük giymediği bir konumda bulunmasının sonucu olarak açıklamıştır Hasanoğlu.

Mesleğin sosyalizasyonuna dair bir diğer not fedakârlık yapmak ile ilgilidir. Röportajların tamamında bu vurgu farklı sorulara verilen cevaplarda göze çarpmıştır. Kendi sağlığına dikkat edip etmediği sorusu üzerine Hasanoğlu: “Valla işte bu yaşa geldim... Sigara içmem, kötü alışkanlığım yok. Gece hayatım yok. Ufak tefek bir şeyler çıkıyor. Mesela Morton nöroma çıktı. Mayıs'a kadar hapla, iğneyle idare edeceğim. Yetmezse 17 Mayıs'ta ameliyat olacağım. Zamanım yok. 19 Mayıs cuma gününe geliyor. 4 gün yatar, pazartesi kalkarım diye.”

Güner, doktorluk mesleği ile akademisyenlik ünvanını şöyle tanımlamaktadır: “Akademisyen, bence araştırmacı ve meraklı olmalı. Bilgisini yaymalı, herkese öğretmeli. Akademisyenlik bir meslek değil, yaşam tarzı olmalı. İşinizi yapmak, bir şeyleri araştırmak için gece 02.00'da bile hastaneye gelebilirsiniz. Bunun parasal karşılığı yok. Akşama randevunuz vardır ve bir yere gideceksinizdir. Ama hastanızın yanından ayrılamazsınız veya ameliyatınız vardır. Ne yapalım, bir hasta, o hastanın ailesi, sağlığı için çaba gösteriyorsak bazı şeyleri yapamayız. Akademisyenliğin en güzel tarafı, iyi bir sağlık hizmeti verdiğimiz zaman, bir hastanın hayatını kurtardığınız zaman gelen teşekkürdür. Bu bile bizi yaşatır.”

Ailesine yeterince zaman ayırıp ayırmadığı sorusuna verdiği cevap mesleki habitus ve sosyal dünya ile kurulan ilişki açısından yorumlanabilir: “Çocuklarım büyüdü...Onları iyi yetiştirebildiğime inanıyorum. Gündüzleri mesai saatinde asla ailemi düşünmem. Çünkü o bana aittir ve gündüzleri kendimi işime veririm. Akşamları da ailemle ilgilenirim. Cumartesi günleri bana aittir, pazar ailemle birlikte olurum. Boş kaldıkça araştırma yaparım. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi 1974 mezunları olarak ayda bir kez yemek yeriz.

Mesleğin uygulanaşıyla ilgili akademisyenleri ilgilendiren bazı sorunlar görüşmeci tarafından doğrudan sorulmamış ancak ‘YÖK başkanı olsanız ne yapardınız?’ gibi bir varsayım konuşulmuştur. Bu soru akademik ünvanlarına ek olarak çok sayıda üst düzey yöneticilik ünvanları olan bu doktorların erişebilecekleri en üst düzeydeki konum olarak belirtilebilir.

Doktorların çoğu, üniversite kadrolarının gereğinden fazla sayıda olduğunu, bu durumun nitelikli akademisyen yetiştirilmesinde ciddi bir engel oluşturduğuna vurgu yapmış,

yönetici kadroların seçilmesi, atanması, görevde kalması ile ilgili kuralların değiştirilmesi yönünde çalışacaklarını belirtmiştir. ‘Kaliteli akademisyen yetiştirmek...’, ‘bilgiye, beceriye, çalışkanlığa göre değerlendirme yapmak...’, ‘eğitime var olan bakış açısını değiştirmek...’ gibi düşünceler de ön plandadır.

Rektörlük ve dekanlık görevlerinde bulunmuş olan doktorlar seçim, atama vb. konuları vurgulamış iken meslek odasında yöneticilik yapmış tek katılımcı olan Gökçe, ‘Türkiye’deki eğitim sorunlarının YÖK başkanının değişmesiyle düzeleceğine inanmıyorum. Bu tamamen, sistemden ve bazı kişilerin eğitime, öğretime bakış açısından kaynaklanan aksaklıklar silsilesidir. YÖK Başkanı olmazdım. Çünkü radikal değişiklik yapma yetkinizi bile kullanamayabilirsiniz.’ diyerek sisteme vurgu yapan tek kişidir.

Görüşmeci tarafından işaret edilmeyen ancak bir kısım katılımcının değindiği bir nokta, üniversitedeki işlerine ek olarak muayenehanecilik yönleriyle kendilerini nasıl konumlandıklarıdır. Sorular, katılımcıların para ile ilişkilerini sorgulamamaktadır. Ancak röportajların gerçekleştirdiği zaman gündemde olan ‘part-time/full-time’ tartışmaları etkisiyle bu konuya değinen doktorlar olmuştur.

Meslekte hedeflerine ulaşip ulaşmadığı sorusuna Gürer: “...Mesleki başarı, insanlara iyi hizmet etme, insanlarla iyi ilişki kurma, anlayışlı olma, yardım etme konularında üzerime düşeni yaptığımı düşünüyorum. Akademisyen de oldum, dekanlık da yaptım. Tıp mesleğinin önemli bir özelliği part-time ve muayenehaneciliktir. Ben bunu da yaptım. Hayatımın mesleki yönden iyi geçtiğini düşünüyorum... Üniversite öğretim üyeleri için full-time söylentileri var. Muayenehanem son derece iyi çalışıyor, 56 yaşımdayım. Ama full-time zorunluluğu çıksa herhalde muayenehanemi tercih etmem, tekrar buraya dönerim diye düşünüyorum.” diye cevap vermiştir. Tıp mesleğinin önemli özelliği olarak ‘part-time’ ve ‘muayenehanecilik’i belirtmek, var olan güç ilişkilerinin ve bu ilişkilerinin güvence altına aldığı eşitsiz sermaye dağılımının meşruiyetini içselleştirmek olarak görülebilir ve habitusun bir ürünü olarak ortaya çıkarılmaktadır (McDonald, 2014).

Kültürel Sermaye

Bourdieu, kültürel sermayenin aktarılmasında ailenin ve eğitimin rolünü güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu çalışmada incelenen akademisyenlerden Diyarbakır’da tıp

fakültesine başlamış olan Gürer dışındakilerin Ankara ve İstanbul'da bulunan tıp fakültelerinden, eczacılık kökenli olan tıbbi deontoloji doktoru olan Demirhan'ın da İstanbul Eczacılık Fakültesinden mezun olduğu görülmektedir. Ankara, Hacettepe ve Cerrahpaşa Tıp Fakülteleri Türkiye'de bu alanda en prestijli okullar olarak kabul edilmektedir. Gürer de tıp eğitiminin yarısını Ankara'da geçirdiğini belirtmiştir. Babasının hakim olması nedeniyle ailesiyle sık yer değiştirdiğini eklemiştir. Özgeçmişlerini anlatmaları istenen akademisyenler çoğunlukla doğum tarihi ve yerinden başlayarak bitirdikleri okulları ve en sonunda akademisyenliğe başlayıp devam ettikleri tıp fakültelerini sıralamışlar, hâlihazırda çalıştıkları kurum ve ünvanları üzerinde daha çok durmuşlardır. Gökçe, bu soruyu yanıtlarken mezun olduğu lise ile başlayan tek kişidir. Anne baba ve kardeşleri ilgili oldukça az bilgi göze çarpmaktadır. Güner'in tıp fakültesini seçme süreci diğerlerinden farklı olmuştur:

“1966 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesini kazandım. Hazırlık ve birinci sınıftı okuduktan sonra yeniden sınavlara girerek 1968 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesini ikincilikle kazandım.” O dönemde sözlü sınav tekniği ile fakülteye girilmekte idi. Güner okula kabul edilme derecesini vurguluyor gibi görünmektedir.

Yurtdışındaki mesleki deneyim ile ilgili iki soruya verilen cevaplar da kültürel sermaye bakımından değerlendirilebilir. İncelenen bütün akademisyenlerin kısa veya uzun süreli konferans, kongre kurs için veya gözlemci, eğitmen olarak yurtdışında bulundukları görülmektedir. Yurtdışında aynı mesleği yapmak ister miydiniz- sorusuna verilen cevaplar ise farklılık göstermektedir. Hasanoğlu, Gürer ve Demirhan, *“ülkesine hizmet etme”*ye vurgu yapmıştır. Hasanoğlu, *“Biz Türk'üz... Bu yaştan sonra bana milyonlarca Türk parası değil de dolar bile versen gene gitmem”* demiştir. Gürer, *“Kendi insanlarıma hizmet etmek daha cazip”* diyerek Hasanoğlu ile paralel bir duruş sergilemiştir. Tıbbi Deontoloji (Şimdi bu dalın adı Tıp Tarihi ve Etik'tir.) akademisyeni olan Demirhan *“Yurtiçinde çalışarak ülkeye kendi branşında yararlı olmak önemlidir ancak geçici süre için çalışılabilir”* demiştir. Diğer akademisyenler ise zaman ve fırsatlar sağlanmış olsaydı mesleği yurtdışında yapabileceklerini belirtmişlerdir.

Bourdieu, sınıf habitusu kavramı ile ekonomik ve sosyal evrenin sınırlamalarının eyleyenin gübdelik algıları, zevkleri ve çeşitli pratikleri üzerindeki bilinçdışı etkilerini açıklamaktadır. Bu çalışmada incelenen akademisyenler, tıp dışında uğraşları veya hobileri olup olmadığı sorusuna verdikleri yanıtlar ile oldukça benzer görünmektedir. Çok çalıştığı için hobilere ayıracak vaktinin olmadığını söyleyen Atmaca, emeklilik sonrası hobilere zamanı olacağını belirtmiştir. Diğer akademisyenler sanat, spor ve seyahat etkinliklerinden söz etmişlerdir.

Bourdieu'ya göre fotoğraf çekme pratiğine verilen anlamların ve fotoğrafların estetik değerlendirmelerinin “bir sınıf, meslek veya sanat grubu tarafından ayakta tutulan değerler sistemi” ile ilişkili olduğunu tartışır (Göker, 2010). Özelci açıklamalarda bireysel ilginin artmasını motivasyonların bulunuşuyla ilişkilidir. Toplumsal etkenler göz ardı edilir ve benzer motivasyonların (mesela kişinin gelirinin artışı) sınıflar arasında benzer fotoğrafçılık pratiklerini doğuracağı iddia edilir.

Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon akademisyeni olan Gökçe, incelenenler içinde fotoğrafçılık ile ilgilendiğini söyleyen tek kişidir. Aile ile kültürel sermayenin aktarılmasına ve aynı zamanda sınıf habitusunun varlığına onun görüşmesinde rastlanmaktadır:

“Hobi olarak tanımlayabileceğim uğraşların başında fotoğraf gelir. Bu süreç babamın fotoğraf makinesini incelemeye başlamamla oldu. Bu klasik makineyle başlayan süreç şimdi dijital ortamda sürüyor...”

Gökçe “Rutin hekimlik uygulamaları ve mesleki uğraşlar arasında pek çok meslektaşım gibi... sanatla nefes aldığımı hissediyorum” diyerek sınıf habitusuna işaret etmektedir. Görüşmelerin tamamında sinema, tiyatro ve bir kişide ise şiir okumak/yazmak en sık ilgilenilen sanat dalları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bourdieu'ye göre sınıf ve beğeniler arasındaki ilişki karşılıklı ve oldukça güçlüdür. Formal eğitimle edinilen ve aile sosyalizasyonu yoluyla edinilen kültürel sermaye çeşitlerini birbirinden ayırır. Sermaye türlerinin ayrı ayrı incelenmesi sınıf habitusu, davranış şemaları ve beğenin algılanışı kavramlarını gündeme getirir ki sonuğa yaşam tarzları belirlenmiş olur (Dhoest, 2010). Bu çalışmada da görüşmeler akademisyenlerin Bourdieu'nün elit meslek mensubu kişilerde görüldüğünü belirttiği şekilde üst düzey zevklere (hobilere) sahip olduğunu göstermektedir (Bourdieu, 1984).

Tartışma

“Akademisyenlerimizi Tanıyoruz” köşesinin doktorlarının çizdiği resim bir fedakarlık ve adanmışlık örneği olarak görülebilir. Bourdiou, sınıf ve statüyü birbirinden ayırmayarak doktorları daha genele bir bakış ağıısıyla incelemeyi mümkün kılmaktadır. Doktorlara ait kurumsal kültürel sermayelerine (resmi ünvanlar, üst düzey kurumlarda eğitim ile kazanılan nitelikler vb.) ek olarak içselleştirilmiş kültürel sermaye olarak tutum ve davranışlar, konuşma biçimi ve çeşitli beğeniler de göstermektedirler.

Bu köşenin doktorları, mesleklerinde yetkin ve başarılı kişiler olmanın yanı sıra toplumda onurlu, yüce bir mesleğin mensuplarıdır ve seçkin olarak kabul edilen niteliklere sahiptirler.

Entelektüel özelliklerden yola çıkarak üst düzey ve alt düzey ayrımı yapan Bourdieu'nun bu kavramı kullanışı hem habul görmüş hem de eleştirilmiştir. Örneğin müzik ve diğer sanat dallarıyla ilgilenmek ele alındığında kültürel omnivorluk kavramını savunanalar, “snob”luktan “omnivorluk”a doğru bir değişim olduğunu öne sürmektedir. Böylece elit statüsünün belirlenmesinde “snob” (üst düzey olarak değerlendirilen, seçkin) tüketim alışkanlıklarından popüler ve “alt düzey” kültürel ürünlerin de tüketildiği “omnivor” (obur) bir tüketim biçimine geçilmiştir (Ergin, 2010). Omnivorluk Bourdieu'nun bakış açısından habitual konumlanmayı gösterir. Bu konumlanma ise kültürel sermayenin yüksek olduğu meslek gruplarında meslek mensuplarının benzer koşullardan geldikleri, bu nedenle de benzer yetenekler ve özellikler geliştirmeleri ile gerçekleşmektedir. Omnivorluk, beğenilerdeki farklılığın ötesinde, yaşam pratiklerine ait normlar, kurallar ve kısıtlamalar etkisinde oluşan bir sembolik statü olarak tanımlanabilir (McDonald, 2010).

Çalışmalar göstermektedir ki omnivorluk her şeyi beğenmenin ötesinde sahip olunan bazı nesnel ve kurumsal kültürel sermaye özelliklerine sahip olunmasıyla farklı düzeylerde değerlendirilebilmektedir. Her şeyi beğenir bir tüketim anlayışının altında popüler olanı daha az, yüksek düzey olanı ise daha çok beğenme davranışı görülebilmektedir. Bourdieu, bir beğeniye sahip olmanın yanında o beğeniye edinme şekli ile de ilgilenmektedir. Bu çalışmada akademisyenlerin aile ve eğitim durumlarının onların beğenileri üzerinde etkiye sahip olduğu söylenebilir. Kurumsal kültürel sermaye, içsel ve nesnel kültürel sermayelerin de oluşumunu desteklemektedir. Tıp fakültesinden ve özellikle tanınmış büyük şehirlerde bulunan okullardan mezun olmak medikal (tıbbi) sınıfsal özellikler kazanmalarında etkili olmaktadır. Akademisyenlerin taşıdığı yüce ve onurlu bir meslek mensubu fedakâr bir birey olmak niteliği onların yaşamlarının erken deneyimlerinden ve aileden getirilen sermayelerinden bağımsız düşünülemez (McDonald, 2010).

Sonuçta, mesleki habitusu kapsayan ancak onun ötesinde bir kültürel sermaye kazanımı ve kültürel yetkinlik portresi çizebilmek, klasik sınıf ve statü kavramlarını geliştirmeye olanak sağlayacaktır. Bu görüşmelerde sorulan sorular akademisyenlik özelinde standart özgeçmiş sorularıdır. Kültürel sermaye ve mesleki sınıfsal incelemeyi müzik, resim, sinema beğenisi gibi alt alanlara indirgeyerek daha ayrıntılı sonuçlar elde edilebilecektir. Yine kültürel sermayenin sosyal kökenlerini açığa çıkarabilecek unsurlar olarak sayılabilecek aksan, davranış biçimleri,

postür içselleştirilmiş kültürel sermayeyi analiz etmeye olanak verecektir. Bu çalışmada gösterilen akademisyenler elbette benzer yaşlarda olup genç olan meslektaşlarıyla beğenileri yönünden farklılıklar gösterebilecektir.

Mesleği 80 yıl kadar önce “kalıtılan, korunan ve aktarılan” şeklinde tanımlayan Carl-Saunders ve Wilson’a göre (1933) “büyük” meslekler bu özellikleri ile dışarıdan gelecek tehlikelere karşı dimdik durmaktadır (Björkman, 2014).

Kaynakça

Bennett, T. (2011) C ulture, choice, necessity: A political critique of Bourdieu's aesthetic. Poetics, 39; 530–546

Bourdieu, P. (1985) The Social Space and the Genesis of Groups. Theory and Society, 14; 723-744

Bourdieu, P. (1984) Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste.

Bourdieu, P. (1986) The forms of capital. <http://eppl751su2012.wmwikis.net/file/view/Bourdieu.ch6.Forms.of.Capital.pdf/350871874/Bourdieu.ch6.Forms.of.Capital.pdf>

Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. New York: Greenwood.

Bourdieu, P. (1989) Social Space and Symbolic Power. Sociological Theory, 7; 14-25.

Björkman, T. (2014) The theory of professions revisited. Nordic Working Life Conference, Stream 20. Professional Work in the Nordic Welfare States.

Çeğin G., Göker E., Arlı A., Tatlıcan Ü. (2010) Ocak ve zanaat; Pierre Bourdieu Derlemesi. İstanbul: İletişim

Dhoest A., Claessens N. (2010) Comedy taste: Highbrow/lowbrow comedy and cultural capital. Participations, 7:1.

Ergin, M. Zenginobuz, F. Rankin, B. (2010) Kültürel Sınırların İnşası: Türkiye’de Kültürel, SosyoEkonomik ve Ahlaki Statü Göstergeleri Arasındaki İlişkiler. Tübitak Projesi, no:109K062

Göker, E. Homo Academicus: ‘Yakılacak Kitap’? [Pierre Bourdieu (1988) Homo Academicus, çev. Peter Collier, Stanford University Press, Stanford ve California.] Online at

<http://istifhanem.com/2010/04/05/homoacademicus/>

Emrah Göker, E. The Left Hand of Durkheim: Taking Bourdieu Seriously Online at

<http://istifhanem.com/2010/04/05/lefthandofdurkheim/>

<https://istifhane.files.wordpress.com/2010/04/sanatsosyolojisi.pdf>

Jenkins, R. (1989) Review: Language, Symbolic Power And Communication: Bourdieu's "Homo Academicus" Reviewed Work: Homo Academicus by Pierre Bourdieu, Peter Collier. Sociology, 23; 639-645

Kenway, J., Koh, A. (2014) The elite school as 'cognitive machine' and 'social paradise': Developing transnational capitals for the national 'field of power'. Journal of Sociology, 49; 272-290.

McDonald, R. 'Bourdieu', medical elites and 'social class': a qualitative study of 'desert island' doctors. (2014) Sociology of Health & Illness, 36; 902-916.

McDonald, R. (2009) Market reforms in English primary medical care: medicine, habitus and the public sphere. Sociology of Health & Illness, 31; 659-672.

Pfau, M., Mullenb, L. J., Garrowc K. (1995) The influence of television viewing on public perceptions of physicians. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 39; 441-458.

Spence, C., Carter, C., Husillos, J., Archel, P. (2015) Private Affluence, Public Culture: distinctions of 'taste' among 'expert elites'. Online at <https://research.mbs.ac.uk/accounting-finance/Portals/0/docs/Crawford%20Spence%2015th%20April.pdf>

Verseti, A. Pierre Bourdieu: The Social Space and Genesis of Groups. Sciences Po Paris, Summary of Article. Online at https://www.academia.edu/5471085/The_Social_Space_and_Genesis_of_Groups_by_Pierre_Bourdieu_Summary